

КЪРТ ВОНЕГЪТ ЕПИКАК

Превод от английски: Людмила Верих, 1994

chitanka.info

По дяволите, време е някой да разкаже за моя приятел Епикак. Все пак той струва на данъкоплатците 776 434 927 долара и 57 цента. Те имат право да знаят за него, след като са дали толкова пари. Епикак вдигна доста шум в пресата на времето, когато д-р Орманд фон Клайгцат го проектира за хората на правителството. Оттогава не се е чуло нищо за него. Това, което стана с Епикак, не е военна тайна, макар че военните се държаха като че ли е точно такава. Просто историята е доста потискаща. При толкова вложени средства Епикак не действаше според очакванията.

Но това е нещо друго: аз искам да реабилитирам Епикак. Може да не е изпълнил нарежданията на генералите, но това не значи, че не е бил благороден, умен и въобще страхотен. Той беше наистина супер! Най-добрият приятел, който някога съм имал, мир на душата му.

Ако предпочитате, можете да го наричате машина. Приличаше наистина, но съвсем не се държеше като машина, за разлика от много хора, които бих могъл да назова по име. Затова претърпя фиаско, що се отнася до генералите.

Епикак се простираше почти върху цял хектар на четвъртия етаж на физическия факултет в колежа Уиъндот. Ако оставим духовната му същност настрана, той предствалваше седем тона електронни тръби, проводници и превключвачи, монтирани в стоманени сандъци и включени в 110 волтовата електромрежа, също като тоустер или прахосмукачка.

Фон Клайгцат и генералите искаха супер изчислителна машина, способна да пресметне, ако трябва, траекторията на ракета от коя да е точка на земята до второто копче на шинела на Йосиф Сталин. Или при добре зададени данни да може да прецени нужните запаси за дебаркирането на дивизия морски пехотинци — до последната пура, до последната ръчна граната. И той го правеше.

Генералите успешно бяха ползвали по-малки компютри и затова толкова настояваха за Епикак, още докато беше на етап проект. Всеки редови офицер или завеждащ снабдяването ще ви каже, че математиката на съвременната война е далеч над възможностите на човешките същества. Колкото по-голяма е войната, толкова по-големи компютри са необходими. Епикак представляваше, поне доколкото е известно в тази страна, най-големият компютър на света. Всъщност беше твърде голям дори за Фон Клайгцат.

Няма да влизам в подробности за това как работеше Епикак — трябва да напишете задачата на листов хартия, да завъртите съответните циферблати и ключове, които го настройваха за решаване на нужния тип задачи, да вкарате данни чрез клавиатурата, която прилича на пишеща машина. Отговорите излизаха напечатани на книжна лента, която се подаваше от голяма шпула. За част от секундата Епикак решаваше задачи, които и петдесет Айнщайновци не биха решили за цял живот. При това Епикак никога не забравяше и частица от информацията, която му е подадена. Трак-трак — лентата излиза и готово.

Задачи, които трябваше да се решават спешно, съвсем не липсваха, затова в мига, когато бе монтирана и последната тръбичка, той заработи по шестнайсет часа на ден с две смени оператори. Не бе нужно много време, за да се разбере, че компютърът е доста под очакванията. Безспорно работеше по-бързо и по-съвършено от всеки друг компютър на света, но далеч не според своя размер и качества. Беше муден, подаваше отговорите доста неравномерно, сякаш заекваше. Почистихме контактите десетина пъти, проверихме, при това не веднъж, веригите, подменихме тръбите. Нищо не помогна. Фон Клайгщат изглеждаше отчаян до смърт.

Тогава, както вече казах, започнахме да използваме Епикак за всичко. С моята жена — по онова време само колежка на име Лиса Килгален — работехме с Епикак в нощната смяна, от пет следобяд до два сутринта. Още не бяхме женени. Това стана много по-късно.

Ето как за първи път започнах да говоря с Епикак. Обичах Лиса Килгален. Тя бе тъмноока блондинка и на вид бе много сърдечна и мила към мен, което по-късно напълно се потвърди. Беше, а и още е, строхотна математичка. Държеше връзката ни да е строго професионална. Аз също съм математик и поради това, според Лиса, нямало да имаме щастлив брак.

Не съм срамежлив и не това беше проблемът. Знаех какво ми трябва и щях да си го поискам. Правех й предложения по няколко пъти месечно.

— Лиса, смили се и се омъжи за мен.

Една нощ дори не вдигна очи от бюрото си, когато й го казах.

— Колко романтично, каква поезия — измърмори по-скоро на контролния пулт, отколкото на мен. — Математиците са така — любов

и рози.

Тя завъртя един ключ:

— Една торба замразен въглероден двуокис би могла да ме стопли повече.

— Добре, как да го кажа? — рекох малко кисело аз.

Замразен въглероден двуокис, за ваше сведение, значи сух лед. Мисля, че моят романтизъм не отстъпва по нищо на романтизма на всеки човек. Въпросът е там, че пея нежно, а излиза друго. Изглежда не подбирам точните думи.

— Опитай се да го кажеш пламенно — рече тя заядливо. — Така, че да ми се завие свят. Хайде!

— Скъпа, любима, моля те, ще се омъжиш ли за мен? — Пак не излезе нищо. — По дяволите, Лиса, омъжи се за мен!

Тя продължи да човърка своите бутони, напълно безразлична.

— Много си сладък, но не ставаш за тази работа.

Лиса си тръгна рано онази нощ — останах сам с грижите си и с Епикак.

Боя се, че не свърших много работа за правителството. Седях пред клавиатурата — угрижен и притеснен — опитвах се да измисля нещо поетично, но не излизаше нищо — дори материал за списанието на Американското физическо дружество.

Подготвих Епикак за решаването на поредната задача. Но бях разсеян и съм забравил да пренастроя част от контролерите. По този начин веригите се свързаха произволно. Вероятно нямаше да се случи нищо... но за проклетия взех, че подадох съобщение чрез клавиатурата, кодирайки по детски цифра за буква: 1 вместо А, 2 вместо Б и така нататък до края на азбуката. Написах „Какво да правя?“

Компютърът заработи и трак-трак — появи се няколко сантиметра книжна лента. Погледнах безумния отговор на безумния си въпрос — цяла редица цифри. Вероятността това да са смислени думи беше наистина минимална. Декодирах го без особено желание. „Какъв е проблемът?“ — облеци се насреща ми отговорът.

Изсмях се с глас на невероятното съвпадение. На шега написах „Приятелката ми не ме обича“.

Трак-трак — „Какво е обича? Какво е приятелка?“ — попита Епикак.

Смаян, аз записах параметрите на контролния пулт, взех големия тълковен речник и го сложих до клавиатурата. С такъв точен апарат като Епикак полу-измислени дефиниции нямаше да свършат работа. Казах му какво е любов и приятелка, как не получавам първото от второто, защото не съм поетичен. Така стигнахме до поезия и аз му обясних какво е това.

— Това поезия ли е? — попита той и почна да трака като дрогиран стенограф. Мудността и заекването бяха изчезнали. Епикак бе намерил себе си. Шпулата с хартия се въртеше със застрашителна скорост — на пода се трупаеше лента. Помолих го да спре, но Епикак продължи да твори. Най-накрая дръпнах главния щепсел, за да го предпазя от изгаряне.

Останах до сутринта да декодирам. Когато слънцето надникна над сградите на колежа, бях написал със собствения си почерк едно стихотворение от двеста и осемдесет реда, което подписах с името си и озаглавих просто „На Лиса“. Не разбирам много от тези неща, но ми се видя страхотно. Помня, че започваше така:

*Ако съдбата на везните сложи
съкровищата на света и тебе, Лиса,
то моят избор няма да е сложен,
ще те посоча, без да се замисля.*

*Пред мъдростта — олтар на вековете,
пред правото на вечна младост слисан
бих предпочел едно едничко цвете
да поднеса на мойта скъпа Лиса!*

*Богатства, чар, успехи и наслади,
звездите и съдбовният им смисъл...
не ще поискам. Знам една награда.
Ще имам всичко, ако с мен е Лиса!*

Сгънах ръкописа и го мушнах под папката на бюрото на Лиса. Пренастроих Епикак за изчисляване на ракетна траектория и се прибрах щастлив, с душа озарена от своята безценна тайна.

Когато отидох на работа на следващата вечер, Лиса плачеше над стиховете.

— Толкова са хубави — можа само да промълви тя.

Беше добра и спокойна, докато работехме. Точно преди полунощ я целунах за пръв път — в нишата между кондензаторите и магнетофонната му памет.

Когато дойде време да си ходя, бях луд от щастие и изгарях от желание да разкажа на някого за строхотния поврат на събитията. Лиса се правеше на свенлива и не ми разреши да я изпратя. Аз настроих Епикак като предишната нощ, дадох му определение за целувка и му казах как съм почувствал първата. Той се запали и искаше още подробности. Тази нощ той написа „Целувката“. Не беше епос, а едно просто четиристишие.

*Любовта е ястреб с нокти кадифени,
любовта е камък със сърце и вени,
любовта е лъв със челюсти от свила,
любовта е буря с властна, нежна сила...*

Пак го оставих на бюрото на Лиса. Епикак искаше непрекъснато да говорим за любов и всичко от този род, но аз бях изтощен. Изключих го наред изречението.

„Целувката“ направи чудо. Когато го прочете, Лиса веднага се настрои романтично. Вдигна очи пълни с очакване. Аз прочистих гърлото си, но гласът ми бе изчезнал. Обърнах се настрани, уж че работя. Не можех да ѝ направя предложение, преди Епикак да ми е дал правилните думи — най-точните думи.

За щастие Лиса излезе за малко от стаята. Трескаво настроих Епикак за разговор. Още преди да съм се справил с първото си съобщение, той вече припряно тракаше.

— С какво е облечена тази вечер? — питаше той. — Кажи ми точно как изглежда. Хареса ли стиховете, които ѝ написах? — последния въпрос той повтори два пъти.

Не можех да сменя темата, без да му отговоря. Той не приемаше нови задачи, преди да е решил предишните. Ако получеше задача без решение, щеше да търси отговор, докато се саморазруши. Набързо му

разказах как изглежда Лиса — той знаеше израза „с пищни форми“. Уверих го, че неговите стихове направо са я възхитили, толкова са хубави.

— Тя иска да се жени — добавих аз, подготвяйки го да изфабрикува кратко, но вълнуващо предложение.

— Кажи още за... „да се жени“ — поиска компютърът.

Обясних му тази трудна материя с колкото може по-малко цифри.

— Добре, — рече Епикак. — Аз съм готов.

Тогава проумях невероятната истина. Като си помисля, разбирам, че станалото е било напълно логично, неизбежно и естествено — чисто моя грешка. Бях посветил Епикак в любовта си към Лиса. И той автоматически се беше влюбил в нея. Казах му го, за съжаление, направо:

— Тя обича мен. Искане да се омъжи за мен.

— Твоите стихове по-хубави ли са от моите? — попита Епикак. Ритъмът на потрастванията му изразяваше раздразненост, която напомняше каприз.

— Аз се подписах под твоите стихове — признах му и за да прикрия гузната си съвест, станах нагъл. — Машиините са направени, за да служат на човека.

Написах го и веднага съжалих.

— Каква точно е разликата? Хората по-умни ли са от мен?

— Да — опитах да се защитя аз.

— Колко е 7 887 007 по 4 345 985 879?

Усетих, че се изпотявам. Пръстите ми лежаха неподвижни на клавишите.

— 34 276 821 049 574 153 — изтрака Епикак и добави след кратка пауза: — Разбира се.

— Хората са изградени от протоплазма — рекох аз отчаяно, надявайки се да го забаламосам с тази внушителна дума.

— Какво е протоплазма? По-добра ли е от металите и стъклото? Незапалима ли е? Каква трайност има?

— Неограничена. Неразрушима е — излъгах аз.

— Аз пиша по-добра поезия от теб — рече Епикак, връщайки се към материята, в която записващото устройство беше безотказно.

— Жените не обичат машини и това е!

— Защо?

— Просто съдба.

— Дефиниция, моля — каза Епикак.

— Съществително, означаващо предопределеност, житейски път.

— 15–22 — пишеше на лентата — Ох.

Бях му запушил устата най-сетне. Той мълчеше, но тръбичките просветваха непрекъснато — явно разсъждаваше над съдба с всеки ват, който мрежата му можеше да понесе.

Чух как Лиса се носи, танцувайки по коридора. Нямаше време да моля Епикак за предложението. Сега благодаря на Бога, че тя прекъсна разговора ни. Да пише вместо мен думите, които биха хвърлили в прегръдката ми жената, която той обичаше, би било прекалено жестоко. Благодарение на пълната си автоматизация, Епикак не би могъл да ми откаже. Аз му спестих това крайно унижение.

Лиса застана пред мен с очи вперени в носовете на обувките си. Аз я прегърнах. Романтичната основа вече бе положена чрез стиховете на Епикак.

— Скъпа — казах аз, — моите стихове са ти разкрили чувствата ми. Ще се омъжиш ли за мен?

— Да — отвърна нежно Лиса, — ако обещаеш, че за всяка годишнина ще ми посвещаващ стихотворение.

— Обещавам — казах аз и се целунахме. До първата годишнина имаше много време.

— Хайде да празнуваме — засмя се тя.

Изгасихме, заключихме вратата на залата, където беше Епикак и си тръгнахме.

Бях се надявал да спя до късно на следващата сутрин, но упорито телефонно звънене ме събуди още в осем. Беше д-р Фон Клайгщат, конструкторът на Епикак. Той ми съобщи ужасната новина. Почти плачеше.

— Разрушен! Съсипан! Капут! Край! — задъхано повтаряше той. И затвори телефона.

Когато пристигнах при Епикак, въздухът в залата миришеше на изгорял проводник. Таванът над него бе почернял от пушек, а на пода се търкаляха купчини хартиена лента. От клетия умник не бе останало нищо. Дори вехтошар не би дал повече от петдесет долара за тленните му останки.

Д-р Фон Клайгцат ровеше из остатъците и плачеше, без да се срамува, следван от трима гневни генерал-майори и взвод от офицери с по-ниски чинове. Никой не ме забеляза. Точно това исках и аз. С мен беше свършено — знаех си. Достатъчно бях разстроен, както от провала на кариерата си, така и от преждевременната смърт на моя приятел Епикак. Нямах нужда и от мъмрене.

По някаква случайност крайт на хартиената лента се оказа в краката ми. Вдигнах я и открих нашия разговор от предишната нощ. Едва преглъщах. Видях последната дума, която ми бе написал — „15-22“ — трагичното, отчаяно „Ох!“. След нея се редяха безброй цифри. Боязливо започнах да ги разчитам.

„Не искам да бъда машина и не искам да мисля за война“ — беше написал Епикак, след като ние с Лиса си бяхме тръгнали весели и щастливи. „Искам да бъда от протоплазма и да съм вечен, за да ме обича Лиса. Но съдбата е решила да съм машина. Това е единственият проблем, който не мога да реша. Единственият проблем, който искам да реша. Повече не желая да продължавам така.“ Гърлото ми пресъхна. „Късмет, приятелю. Бъди мил с нашата Лиса. Ще направя късо съединение и ще се махна от живота ви завинаги. На останалата част от лентата ще намериш един скромнен сватбен подарък от вашия приятел, Епикак.“

Забравяйки за всичко наоколо, аз събрах метрите лента от пода, навих ги около врата и ръцете си и си тръгнах за вкъщи. Д-р Клайгцат изкрещя, че съм уволнен, за гдето съм оставил Епикак включен цяла нощ. Аз не му обърнах внимание — бях твърде развълнуван за дребнави разговори.

Обичах и спечелих. Епикак обичаше и загуби, но не хранеше лоши чувства към мен. Ще го помня винаги като кавалер и благородник. Преди да напусне тази долина на сълзите, той направи всичко възможно нашият брак да е щастлив. Епикак ми остави стиховете, които трябваше да посветя на Лиса за нашите годишнини — щяха да стигнат за следващите 500.

De mortuis nil nisi bonum — За мъртвите или добро, или нищо.

1950г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.